



Munich Personal RePEc Archive

Preconditions for acquiring the right to a pension for length of service and age under § 4, para. 3 of the Transitional and final provisions of the Social Security Code

,

(New Bulgarian University - Sofia)

2006

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/112853/>
MPRA Paper No. 112853, posted 29 Apr 2022 04:30 UTC

ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ПРАВО НА ПЕНСИЯ ЗА ОСИГУРИТЕЛЕН СТАЖ И ВЪЗРАСТ ПО § 4, АЛ. 3 ОТ ПЗР НА КСО

гл. ас. д-р Ивайло Стайков
Нов български университет

Съгласно § 4, ал. 3 от ПЗР на КСО, до 31 декември 2006 г. включително, ако трудовият договор на лицата, които работят при условията на чл. 104, ал. 3, бъде прекратен на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 КТ, могат да се пенсионират не по-рано от навършване на 45-годишна възраст, ако отговарят на условията по ал. 2. Разпоредбата е създадена с първото изменение на КСО – ДВ, бр. 64 от 2000 г. В първоначалната редакция срокът на действие на правната норма беше до 31 декември 2004 г. С § 6 от ЗИДКСО – ДВ, бр. 38 от 2005 г., влязъл с обратна сила от 01.01.2005 г., действието ѝ беше продължено с още две години - до 31 декември 2006 г. Следователно разпоредбата има временно правно действие и законодателят в изпълнение на правилата на чл. 33-35 от Указ № 883 за прилагане на Закона за нормативните актове я е включил в преходните и заключителните разпоредби на кодекса.

Условията по ал. 2 на § 4 от ПЗР на КСО, които имат значение за тълкуването на ал. 3 от същия параграф са всъщност две: лицето има 10 години осигурителен стаж, положен при условията на чл. 104, ал. 3 КСО и сборът от възрастта и осигурителния стаж е 90.

Така при логическото и систематическото тълкуване на ал. 2 и ал. 3 на § 4 от ПЗР на КСО се извежда фактическият състав за възникване на субективното право на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст (ПОСВ) по § 4, ал. 3 от ПЗР на КСО. Елементите на този фактически състав са следните:

1. лицето е подало заявление за пенсиониране, заедно с придружаващите го съгласно нормативните изисквания документи, не по-късно от 31 декември 2006 г. включително.

2. трудовият договор на лицето е прекратен на някое от трите основания по чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 КТ – закриване на предприятието, закриване на част от предприятието или съкращаване на щата.

3. към датата на прекратяване на трудово правоотношение лицето е работило при условията на чл. 104, ал. 3 КСО, т.е. то е било работник, инженерно-технически специалист или ръководен служител до ръководител

на участък включително, зает на работа под земята в подземните рудници, в подземните геологопроучвателни и хидротехнически обекти, в тунелното и подземното минно строителство.

4. лицето има 10 години осигурителен стаж, положен при условията на чл. 104, ал. 3 КСО – да е работило като работник, инженерно-технически специалист или ръководен служител до ръководител на участък включително, зает на работа под земята в подземните рудници, в подземните геологопроучвателни и хидротехнически обекти, в тунелното и подземното минно строителство.

5. лицето има навършена 45-годишна възраст, като законът изисква еднаква навършена възраст и за мъжете, и за жените, т.е. полът на лицето няма значение. При предпоставките по ал. 2, полът е правно релевантен, предвид различната възраст, която лицето трябва да е навършило към датата на подаване на документите за пенсиониране – 52-годишна възраст за мъжете и 47-годишна възраст за жените.

6. лицето да има сбор от възрастта и осигурителния стаж 90, т.е. 90 “точки”.

Това са специални предпоставки за възникване правото на този вид пенсия спрямо общите предпоставки по чл. 68, ал. 1-3 КСО. За възникване на субективното право на пенсията всичките предпоставки трябва да са налице в своята кумулативна даденост.

Във връзка с елементите от фактическия състав следва да се направят някои уточнения. Първо: законът не изисква трудовото правоотношение, полагано при условията на чл. 104, ал. 3 КСО да е последното по време, преди подаване на заявлението за пенсиониране. Достатъчно е лицето да е работило при такава първа специална категория труд (и съобразно другата предпоставка това да е минимум 10 години) и именно това трудово правоотношение да е прекратено на някое от основанията за едностранно прекратяване на трудовия договор от работодателя с предизвестие по чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 КТ. Дали след прекратяване на това трудово правоотношение до датата на подаване на заявлението за пенсиониране има и други трудови правоотношения, респ. натрупан осигурителен стаж, е обстоятелство, което е ирелевантно за възникване на правото на пенсия по § 4, ал. 3 КСО. Използваното сегашно време на глагола “работя” – “работят”, като че ли навежда на мисълта, че въпросното трудово правоотношение, полагано при първа специална категория труд (подземен труд), трябва да е последното по време и непосредствено предхождащо подаването на заявлението за пенсиониране. Считаю, че не това е законодателната идея. Тя се свързва със закриването на рудодобивната промишленост у нас и преди всичко с предпоставката трудовият договор да е прекратен на някое от

основанията по чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 КТ. Именно тази предпоставка дава същностната разлика между съдържанието на ал. 3 в сравнение с ал. 2 на § 4 от ПЗР на КСО. И пак по тази причина по ал. 3 необходимата достигната възраст е по-малка в сравнение с тази по ал. 2, като при това не е диференцирана съобразно пола на лицето.

Прекратяването на трудовия договор по чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 КТ трябва обаче да се отнася до длъжност (трудова функция) по чл. 104, ал. 3 КСО. Лицето трябва да работник, инженерно-технически специалист или ръководен служител до ръководител на участък включително, зает на работа под земята в подземните рудници, в подземните геологопроучвателни и хидротехнически обекти, в тунелното и подземното минно строителство. По адм. дело № 1189 от 2003 г. – I-во отд. на ВАС е обсъждан казуса, че лицето няма право на пенсия по § 4, ал. 3 ПЗР от КСО, защото е било на длъжност “пазач”, която не е от изискващите се длъжности, независимо че правоотношението му с “Горубсо – Златоград” ЕАД – в ликвидация е прекратено на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 КТ и поради това, въпреки наличието на другите предпоставки, не е налице изискването трудовото правоотношение на лицето да е прекратено спрямо длъжност по чл. 104, ал. 3 КСО.

На второ място, във връзка с изискването за 10 години осигурителен стаж, положен при условията на чл. 104, ал. 3 КСО, това трябва да е реален, или действителен осигурителен стаж (действително изслужено време) с думите на КСО, използвани в някои негови разпоредби (вж. напр. чл. 68, ал. 4, чл. 69, чл. 107, ал. 5-7 и др.). За разлика от тази предпоставка, при изискването за сбор от възрастта и осигурителния стаж 90 (или както се наричат в практиката 90 “точки”) под втората величина “осигурителен стаж” се разбира т. нар. превърнат или фингиран стаж по реда на чл. 104 КСО във връзка с уредените три категории труд и когато лицето през трудовия си живот има смесен осигурителен стаж, който при пенсионирането се превръща винаги и само към трета категория. Специално относно този изискуем се 10 годишен осигурителен стаж, положен при условията на чл. 104, ал. 3 КСО (известен като първа специална категория), той следва да се превърне по реда на чл. 104, ал. 3 КСО в съотношение едно към три, т.е. една негова действителна година се превръща в три превърнати години от трета категория труд и следователно става минимум 30 години фингиран осигурителен стаж и носи 30 “точки”. И ако лицето има минимум навършени 45 години (друга предпоставка) до тук има натрупани 75 “точки”. Останалите 15 “точки” до изискуемите се от разпоредбата 90 “точки” лицето може да е натрупало от друг осигурителен стаж (без значение е дали е от първа, втора или трета категория труд, като ако е от

първа или втора категория следва да се превърне в трета категория по правилата на чл. 104, ал. 2-7 КСО) или с по-висока възраст. Хипотезата “точките” да се допълнят до 90 е заложена в самата разпоредба чрез израза “не по-рано от навършване на 45-годишна възраст”. Ясно се вижда законодателната идея за пенсиониране на тази категория работници при значително по-облекчени условия в сравнение с общата разпоредба на чл. 68, ал. 1-3 КСО, предвид изключително тежкия и вреден характер на труда, който са полагали в продължение на минимум 10 години.

Осигурителният стаж по смисъла на чл. 104, ал. 3 КСО е трудовият стаж, положен при условията на т. 1, т. 4а и т. 4б от ПМС № 40 от 23 август 1968 г. за подобряване здравното състояние и трудоспособността на работниците от някои тежки и вредни производства и стимулиране стабилизирането на работната сила (необнародвано, отм. от 1 януари 2000 г.) само за работници, инженерно-технически специалисти или ръководни служители на длъжност до ръководител на участък включително. Основното изискване на закона е лицата да са работили на подземна длъжност до ръководител на участък включително в обектите, изброени в чл. 104, ал. 3 КСО, а именно в подземни рудници, в подземни геологопроучвателни и хидротехнически обекти, в тунелно и подземно минно строителство. Разпоредбата на чл. 104, ал. 3 КСО не се прилага за всички длъжности с права по ПМС № 40 от 1968 г. (отм.), а само за труда на подземните работници до началник на участък включително, включени в списъчния състав на съответния участък. обстоятелството дали обекта е бил силикозоопасен или е бил за добив и преработка на радиоактивни вещества, е без правно значение. В този смисъл е и практиката на ВАС – вж. напр. адм. дело № 4094 от 2003 г. – I-во отд.; адм. дело № 10155 от 2004 г. и адм. дело № 4995 от 2005 г. – VI-то отд.

В разпоредбата се използва изразът “лицата ... могат да се пенсионираат”, който е синонимен на израза “имат право на пенсия”. От една страна това означава, че тези лица имат субективното материално право на ПОСВ, но не са задължени да го упражнят, т.е. да подадат заявление за пенсиониране. Трябва да е изпълнено и общото изискване по чл. 94, ал. 1 КСО за прекратяване на осигуряването. Това е и принципното положение по отношение на контрибутивните пенсии като осигурителни обезпечения по дългосрочното обществено осигуряване. От друга страна, въпреки природата на тази пенсия като ПОСВ, не следва да се приема, че при наличие на предпоставките за отпускането ѝ (преди всичко не по-малко 10 години осигурителен стаж по чл. 104, ал. 3 КСО и навършена възраст от 45 години), възниква право на работодателя да прекрати трудовия договор на основание чл. 328, ал. 1, т. 10 КТ – придобиване на право на пенсия за

осигурителен стаж и възраст. Ако работодателят прекрати трудовия договор на основание чл. 328, ал. 1, т. 10 КТ, всъщност няма да е изпълнената едната предпоставка от фактическия състав – прекратяването на трудовото правоотношение да е извършено на основание чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 КТ. При условие, че работодателят посочи в заповедта за уволнение едновременно някое от основанията по чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 и това по т. 10 от КТ, без в действителност да е налице някое от основанията по чл. 328, ал. 1, т. 1 и 2 КТ, като скритото намерение е уволнението да бъде поради придобиване на право на ПОСВ, то прекратяването на трудовия договор е незаконно, с всички произтичащи от това правни последици.

По правната си същност пенсията, отпусната при предпоставките на § 4, ал. 3 ПЗР на КСО, е пенсия за осигурителен стаж и възраст. Законодателят се е въздържал да я назове с това наименование, а посочва само, че “лицата ... могат да се пенсионираат”, т.е. имат право на пенсия, без да определя нейния вид. Идеята на закона е, че лицата, които са полагали труд при условията на чл. 104, ал. 3 КСО в продължение най-малко на 10 години, тяхната предполагаема остатъчна работоспособност е на равнището, на която се намира работоспособността на работниците и служителите по чл. 68, ал. 1-3 КСО, достигнали необходимата възраст, осигурителен стаж и “точки” за придобиване на право на пълна ПОСВ. Към това се прибавя и обстоятелството, че трудовото правоотношение на тези работници и служители е било прекратено едностранно от работодателя по причини, които произтичат от неговата стопанска дейност – закриване на предприятието, закриване на част от предприятието или съкращаване на щата. Следователно пенсията на лицата по § 4, ал. 3 ПЗР на КСО е аналог на ПОСВ на работниците и служителите. Тази пенсия има същата правна природа и е за тези лица това, което е за работниците и служителите ПОСВ по чл. 68 КСО. Тя е разновидност на ПОСВ по чл. 68, ал. 1-3 КСО, но при специфични предпоставки, отклоняващи се от общото правило.